

Motion till riksdagen 2021/22:3807

av **Christina Tapper Östberg m.fl. (SD)**

Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel – ANDTS

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att inrätta ett kunskapscenter som ska fungera som ett viktigt stöd till länsstyrelsernas ANDTS-samordnare, liksom det nationella ANDTS-kansliet och Folkhälsomyndigheten, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör inrättas fler stödlinjer, för hur en person som är vän, kollega eller familjemedlem med en person i missbrukscirkeln ska kunna hjälpa den beroende att ta sig ur sin situation, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att även vårdcentraler bör erbjuda rådgivning för alla typer av beroenden och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa otillbörlig marknadsföring av alkoholhaltiga drycker och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Systembolaget som monopolföretag har ett särskilt ansvar för att säkerställa att förutsättningarna för små bryggerier och andra hantverksmässiga dryckesproducenter är likvärdiga i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om de svenska småproducenterna skulle kunna bli licensierade ombud för Systembolaget och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bekämpningen av narkotika ska prioriteras i den kommande strategin och att ett kontinuerligt arbete krävs för att dämpa problembördan av olika former av beroende och missbruk och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda den svenska narkotikapolitiken med fokus på vetenskap och skademinimering och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det i nästa ANDTS-strategi bör finnas ett skadereduceringsperspektiv även för tobak, liksom det gör på alkoholens område, och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera möjligheten att göra det obligatoriskt för gym att synliggöra om man samarbetar med den svenska antidopningsorganisationen eller inte, samt möjligheten att införa en form av antidopningslicensiering, och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det spelförebyggande arbetet, särskilt bland barn och ungdomar, och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att kontrollera att kommuner och regioner på allvar implementerat och fortsatt driver arbetet med stödjande och spelförebyggande åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera om man genom att bredda begreppet e-sport och erkänna det som kultur och officiell sport skulle kunna innefatta även e-sportmissbruk i arbetet mot spelberoende och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Alla människor ska kunna växa upp och leva utan risk att skadas på grund av eget eller andras missbruk. Genom att förebygga problem relaterade till ANDTS, minskar behovet av att handskas med problemens konsekvenser. Detta ger stora vinster, både ur en mänsklig och ekonomisk synpunkt. Tidigt förebyggande arbete innebär att missbruk undviks, som annars riskerar att påverka både individen och samhället under mycket lång tid.

Arbetet måste börja med barns uppväxtvillkor. Trygga barn, med möjligheter att utvecklas och göra egna val för framtiden, motverkar kriminalitet och utanförskap.

Nationellt kompetenscentrum

Arbetet för att minska skador och problem kopplade till alkohol, narkotika, doping och tobak är ett prioriterat arbete. Sjukvården måste ta över ansvaret för missbruksvården och den måste i högre grad grunda sig på vetenskap och beprövad erfarenhet. Majoriteten av alla som har missbruksproblem har bakomliggande psykiska eller fysiska sjukdomar. Därför måste missbruksvården bli betydligt mer tillgänglig så att fler kan bli fria från sitt missbruk.

Ett framgångsrikt ANDTS-arbete behöver vara långsiktigt. Det är dags att det förebyggande arbetet utgår från evidens. Därför behövs ett nationellt centrum för att utveckla, förvalta och kvalitetssäkra framgångsrika metoder inom ANDTS-området. Ytterligare ett viktigt uppdrag för detta centrum bör vara att utbilda och sprida information om de bästa metoderna, så att de kommer till användning och gör nytta i hela landet. Möjligheten till att inrätta ett kunskapscenter, som ska fungera som ett viktigt

stöd till länsstyrelsernas ANDTS-samordnare, liksom för det nationella ANDTS-kansliet och Folkhälsomyndigheten, behöver utredas.

Missbruk och beroenden

En beroendesjukdom är en förvärvad, kronisk förändring av hjärnans belöningsystem, där minnen av de upplevelser som orsakade beroendet är lagrade. I dag klassas beroende av cigaretter, alkohol, droger, tabletter samt spel som beroendesjukdom, men det finns även andra missbruk som man inte alltid ser som ett sådant. Exempel på detta är köpmissbruk, sexmissbruk, internetmissbruk och läkemedelsmissbruk.

Drabbade individer tappar kontrollen, och beroendet blir det viktigaste i ens liv. Samtidigt blir anhöriga ofta medberoende. Beroende är ofta något man själv inte kan ta tag i och sluta med på egen hand. Då är det viktigt att samverka mellan primärvården, psykiatrin, beroendemottagningar och socialtjänsten fungerar.

Det bör inrättas fler stöddlinjer, för hur en person som är vän, kollega eller familjemedlem med en person i missbrukscirkeln, ska kunna hjälpa den beroende att ta sig ur sin situation, och även vårdcentraler bör erbjuda rådgivning för alla typer av beroenden.

Personer med en missbruksproblematik är väldigt utsatta som grupp i samhället. Sverigedemokraterna anser att ANDT-strategin för 2021–2025 ska inbegripa fler missbruk och beroendeformer som problemområden.

En vetenskapligt genomförd riskbedömning av skadeverkningarna av alkohol, tobak samt olika sorters doping- och narkotikapreparat skulle ge värdefulla kunskaper vid reglering av lagstiftning inom detta område. Även detta bör ingå i nästa version av ANDTS-strategin. Vid en sådan riskbedömning ska skademinimeringsprincipen gälla. En konsekvensanalys behöver även tas fram, om det visar sig att en reglering av nuvarande lagstiftning är påkallad. Det är i sammanhanget även viktigt att påpeka att de olika tobaks- och narkotikapreparaten utredas separat istället för att de hanteras samlat under paraplybegreppen narkotika och tobak. Liksom olika sorters narkotika har väsensskilda effekter och skadeverkningar, skiljer sig även tobak åt, i form av snus, cigaretter eller tobaksfritt vitt snus, som enbart innehåller nikotin.

Alkohol

I Sverige regleras alkoholreklamen av alkohollagen och marknadsföringslagen. Den som marknadsför alkohol ska ”iaktta särskild måttfullhet” och reklamen får inte vara påträngande, uppsökande eller uppmana till användning av alkohol. Den får heller inte rikta sig till personer under 25 år. I januari 2018 föreslog en statlig utredning att helt förbjuda alkoholreklam på sociala medier. Konkurrensverket tyckte dock inte att ett förbud behövdes och frågan har sedan dess inte rört sig mot ett förbud. Alkoholreklam är inte tillåtet i TV eller i radio. Ändå ökar sådan reklam stadigt i Sverige. Den har blivit allt mer synlig och allt mer aggressiv i konventionella medier, liksom på digitala plattformar. Idag sänds även flera svenska tv-kanaler från utlandet, exempelvis Storbritannien. Det kan innebära att dessa kanaler visar reklam för alkoholhaltiga drycker. Att sända från andra länder är ett sätt att kringgå svensk lagstiftning. Det är viktigt att stävja denna utveckling och att sammanställa förekomsten av alkoholreklam,

så att vi får en heltäckande bild av vad som försiggår och att åtgärder vidtas för att begränsa olika former av överträdelser.

Småbryggerier och gårdsförsäljning

Systembolaget spelar en viktig roll för folkhälsan. Genom att försäljningen kontrolleras utifrån ålderskontroller, förebygger detta alkoholkonsumtion bland unga. Samtidigt har det på senare tid blivit allt vanligare med lokala vinodlingar, bryggerier och brännerier i Sverige. En ny hantverkstradition håller på att etablera sig i landet. Det bubblar och jäser i Sverige. Under de senaste åren har antalet bryggerier i Sverige mångdubblats. Idag finns det en växande näring av små bryggerier, destillerier och vinodlare. Dessa entreprenörer är viktiga jobbskapare, framför allt på mindre orter och på landsbygden. Dessutom utgör dessa företag en viktig beståndsdel i det svenska matundret utomlands. Såväl exporten av mat och dryck som en besöksnäring kopplad till svensk mat och dryck ökar.

För att ta vara på den potential som svenska dryckesproducenter medför, är det viktigt att skapa så goda förutsättningar för utvecklingen av Sverige som dryckesland som möjligt. I detta spelar Systembolaget en mycket viktig roll. Det svenska alkoholmonopolet gör dock att små producenter är helt i händerna på Systembolagets regelverk och logistikverksamhet för att nå ut till konsumenterna.

Det är viktigt att statliga Systembolaget som monopolföretag, tar ett särskilt ansvar för, och säkerställer att förutsättningarna för små bryggerier och andra hantverksmässiga dryckesproducenter är likvärdiga i hela landet. Det är mycket olyckligt om små bryggerier, som har stora avstånd till sina närmaste större orter, riskerar att missgynnas av Systembolagets regelverk. Det skulle i praktiken göra konkurrenssituationen för dessa helt ohållbar i stora delar av vårt land. Det är även viktigt ur ett konsumentperspektiv att Systembolaget tar ett ansvar för utbudet i hela landet.

Systembolaget har utfäst sig om att lokala producenter ska erbjudas försäljning i de närmast belägna systembutikerna. I övrigt är det efterfrågan och försäljningssiffrorna som styr. I praktiken är det därmed få lokala produkter som når ut utanför det närmaste spridningsområdet. Vissa produkter finns dock i beställningssortimentet som omfattar fler varor än det ordinarie sortimentet. Även små kvantiteter ska då gå via Systembolagets centrallager i Örebro, och producenten svarar för frakten, men kan inte lagerhålla produkten där. Systembolaget har svarat på det ökande intresset för lokala produkter genom att skapa ett särskilt sortiment, tillfälligt, lokalt och småskaligt (TSLS). Leverantörer väljer själva om de vill offerera sina produkter till TSLS- sortimentet eller placera dem i beställningssortimentet. Endast det senare kan kvalificera sig för att upptas i det ordinarie sortimentet, om tillräcklig försäljning uppnås.

Sverigedemokraterna önskar införa tillstånd för gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker. Vi anser således att svenska småproducenter ska kunna bli licensierade ombud för Systembolaget, så länge beslutade krav är uppfyllda och kan garanteras, för att fortsatt säkerställa Systembolagets försäljningsmonopol. Frågan utreds för tillfället.

Narkotika

Sverigedemokraterna anser att det är viktigt att kampen mot narkotika prioriteras i den kommande ANDTS-strategin mot beroenden. Narkotika är starkt beroendeframkallande och är även involverat i allvarlig kriminalitet. För den sakens skull får dock inte problemen som rör alkohol, tobak, dopning och spel försummas. Tobaksbruk kan vara inkörsporten till andra former av beroenden och missbruk. Vi har haft en nedgång av alkohol- och tobaksbruk bland unga, men här får vi inte tappa styrfart när det gäller insatser för att förebygga beroende och missbruk överlag. Tidigare erfarenheter visar att ett kontinuerligt arbete krävs för att dämpa problembördan av olika former av beroenden och missbruk.

Den svenska narkotikapolitiken är ett dystert kapitel. Vi har EU:s näst högsta narkotikarelaterade dödlighet, vår beroendevård har stora brister och tillgången på narkotika är mer omfattande än någonsin. Att jämföra den narkotikarelaterade dödligheten mellan olika länder är samtidigt vanskligt, bland annat eftersom tillförlitligheten i statistiken och rapporteringen varierar mycket. Däremot är det ett faktum att Sveriges narkotikarelaterade dödlighet är alarmerande hög, och att mycket mer behöver göras, dels för att minska missbruket men också för att rädda liv.

Samtidigt som narkotikan flödar in i landet i enorma mängder, vilket bland annat har framkommit genom underrättelsekartläggningar i krypterade nätverk såsom Encrochat, Anom eller Sky ECC, så ger regeringens förnyade ANDTS-strategi inte tillräckliga svar på hur de narkotikarelaterade dödsfallen ska bli färre.

Beroendevården behöver kartläggas och man behöver på ett övergripande plan utreda hur den nuvarande narkotikasituationen ser ut i Sverige. Detta gjordes delvis i Brottsförebyggande rådets senaste rapport (Narkotikamarknader) där de estimerade att den svenska narkotikamarknaden årligen omsätter mellan 3,7 och 9,2 miljarder kronor per år. En genomtänkt och tydlig strategi mot den alltmer ökande användningen av narkotika hade behövts för länge sedan. Sverige måste nu tillsätta en opolitisk utredning, som genomför en grundläggande översyn av såväl tidigare som numera förd narkotikapolitik. Framtidens narkotikapolitik ska baseras på den senaste forskningen, med ett fokus på skademinimering, snarare än på politiska nycker. På så sätt skapar vi en konkret och effektiv lagstiftning som i förlängningen räddar liv.

Doping

Utanför elitidrotten består dopinganvändarna framför allt av killar som tränar på gym och använder anabola androgena steroider (AAS) för att snabbt bli mer muskulösa. Bruk av AAS medför stora fysiska och mentala hälsorisker, varför det preventiva arbetet är viktigt. Nätverket Prodis driver ett ambitiöst antidopningsarbete, med informationskampanjer och utbildning av gyppersonal, men har haft svårt att nå ut till alla gym. I Danmark är det obligatoriskt att synliggöra om man samarbetar med den danska antidopingorganisationen eller inte. En liknande form av antidopningslicensiering är värd att utvärdera även för svensk del. Det är glädjande att Riksidrottsförbundet nyligen beslutade att Svensk Antidoping ska vara organisatoriskt fristående från förbundets verksamhet. Den nya antidopingorganisationen kommer att ha en viktig roll i att leda och samordna det nationella förebyggande antidopningsarbetet utanför elitidrotten.

Tobak

Skadereduceringsperspektiv på tobaksområdet

Även om alla produkter inom strategins område är skadliga för hälsan, är det ändå viktigt att klargöra de skillnader som finns när det gäller dessa produkters skadeverkningar, och som är vetenskapligt påvisade. Vi är kritiska till att regeringen fortfarande inte gör en tydlig och skarp åtskillnad när det gäller skadeverkningar av tobaksrökning kontra bruk av snus och andra rökfria nikotinprodukter. Tobaksrökningen är definitivt ett av världens allvarligaste folkhälsoproblem. Den beskrivs också av Världshälsoorganisationen (WHO) som en global epidemi, vilket naturligtvis är oerhört allvarligt.

Inom tobaksområdet har mycket positivt hänt under de senaste åren, framför allt har tobaksbruket, och i synnerhet den skadliga rökningen, fortsatt att minska i Sverige. Att färre människor röker innebär stora vinster för människors liv och hälsa. Politiken bör fortsatt bejaka den utvecklingen. Samtidigt har mycket hänt i vår omvärld. Det finns inte längre några vetenskapliga tvivel kring att snus är betydligt mindre skadligt för hälsan än rökning. Det har även utvecklats ett flertal nya tobaksprodukter, där tobak upphettas i stället för att förbrännas, i syfte att vara mindre skadlig. Just förbränning av tobak har visat sig vara en process som utsöndrar många skadliga ämnen.

Som tidigare påpekats finns det nu även en ny form av snus, kallat vitt snus, eller nikotinpåsar. Dessa innehåller inte tobak utan enbart nikotin från tobaksplantan och bör särskiljas från snus som innehåller tobak. Genom att driva en politik som uppmuntrar människor att välja mindre skadliga alternativ, finns det en oerhört stor potential i att komma i mål med att skapa ett rökfritt Sverige. Därför är det viktigt att slå fast att i nästa ANDTS-strategi bör det finnas ett skadereduceringsperspektiv även för tobak, liksom det gör för alkohol.

Spel

Förebyggande av spelmissbruk

Folkhälsomyndigheten (FHM) har i uppdrag att genom kunskapsstöd, samordning och uppföljning bidra till att förebygga spelberoende. Från och med 1 januari 2018 ingår problem med spel om pengar i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Det innebär att kommuner och regioner har ett tydligt ansvar för att förebygga spelproblem, samt erbjuda råd, stöd och behandling till personer som har allvarliga problem med spel om pengar. Länsstyrelserna ska stödja regionernas och kommunernas arbete med spelfrågan. FHM har gjort en kartläggning av regioners och kommuners arbete i spelfrågan under 2018–2019. Den visar att det spelförebyggande arbetet behöver stärkas i allmänhet, och i synnerhet mot barn och unga.

Trots att det vidtagits en del åtgärder den senaste tiden så behöver man stärka det spelförebyggande arbetet, särskilt bland barn och ungdomar, samt se över möjligheten att kontrollera att kommuner och regioner på allvar implementerat och fortsatt driver arbetet med stödjande och spelförebyggande åtgärder sedan lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2019.

Hälsoperspektivet

I vårt samhälle blir vi alltmer stillasittande, och spel- och e-sportbranschen är en viktig aktör för att motverka denna utveckling. E-sport och spel kan med fördel användas för att uppmuntra till rörelse och fysisk aktivitet. Framgångsrika exempel är spel som ”Pokémon Go” eller ”Wii-Fit”, där den spelande når framgång genom fysisk ansträngning och rörelse. Ovan nämnda e-sportråd och spelinstitut bör i sin verksamhet uppmuntra speltillverkare att skapa spel som bidrar till fysisk aktivitet och rörelse. E-sport kan bidra till att man blir mer fysiskt aktiv om man uppmuntras till det genom de spel man spelar, men också av att man förstår betydelsen av hälsoperspektivet om man som spelare vill nå framgång.

Det finns ett flertal dokumenterade fall gällande skador och ohälsa inom e-sport. Professionella spelare som ”Chessie” från Dota eller ”Olofmeister” från CS:GO har fått permanenta skador för att e-sporten inte officiellt klassats som en sport. Flertalet e-sportare har inte heller fått någon utbildning gällande hur man kan e-sporta och samtidigt bevara sin hälsa, utifrån aspekter såsom ergonomi, nutrition, fysisk träning och sömn. Utövare av e-sport befinner sig i en konstant riskzon så länge e-sport endast ses som ”lek”, snarare än som officiell sport.

Folkhälsoperspektivet

Det är viktigt att aktivt verka för att minimera risken för att enskilda individer utvecklar ett beroende. Genom att bredda begreppet och erkänna e-sport som kultur och officiell sport, skulle arbetet mot spelberoende kunna innefatta även e-sportspelarna. De individer som riskerar att fastna i ett spelmissbruk har då rätt till hjälp, eftersom spelmissbruk klassas som en beroendesjukdom, vilket i sin tur omfattas av den allmänna sjukvården. Detta skulle bidra till att staten kan ta sitt ansvar i en allmän strävan om att förhindra medborgare från att hamna i en spelproblematik. Folkhälsoperspektivet är således en viktig aspekt i e-spelandet. En annan viktig aspekt som måste lyftas rörande spelberoende, är att kunna särskilja monetärt spelberoende och spelberoende som kan påverka exempelvis skolgång. Den ena beroendeformen kan på ett allvarligt och omfattande sätt påverka individens ekonomi, så till den grad att de blir av med sin bostad eller hamnar hos kronofogden, medan den andra sortens spelberoende kan sänka betyg eller leda till frånvaro i skolan för barn och ungdomar. Båda sorterna bör självfallet motverkas, men då konsekvenserna väger tyngre i fallet med monetära förluster, bör även det proaktiva arbetet med att stävja detta beroende hanteras mer skyndsamt.

Christina Tapper Östberg (SD)

Clara Aranda (SD)

Carina Ståhl Herrstedt (SD)

Per Ramhorn (SD)

Linda Lindberg (SD)